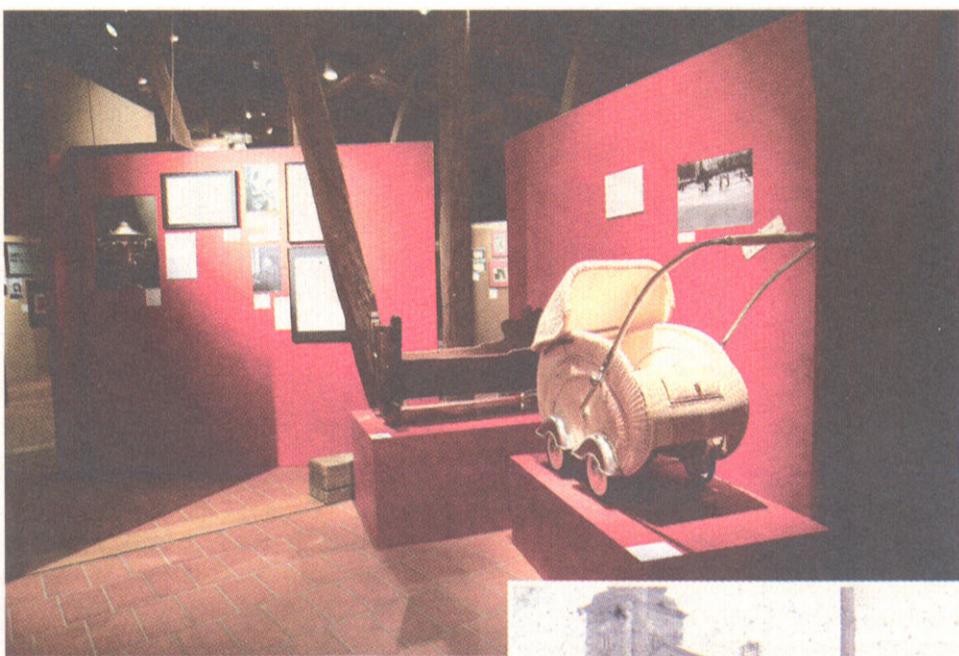

IZLOŽBA STOTA OBLJETNICA MUZEJA GRADA ZAGREBA, 1907–2007. 100/STO/C/CENT/CENTO/HUNDRED/...– STOLJETNICA, MUZEJ GRADA ZAGREBA, 7. PROSINCA 2007 – 29. VELJAČE 2008.

100 pod gredama

Sjeća li se itko jednoga od prvih litografa, ili prve papirnice u Zagrebu? Kojoj je gornjogradskoj gostionici 1938. u novinama objavljen nekrolog? Tko je u gradu posjedovao klizaljke s neuobičajenim pojačanjima i *žnirancima* od padobranskoga užeta? Kako izgleda kompot u staklenoj *dunstaffi* koji je ukuhan 1939.

U prošlog godini Zagreb je zabilježio pravu najezdu okruglih brojki s dvije nule. Tri su važne kulturne ustanove obilježile stotu, a jedna i četrinstotu obljetnicu utemeljenja. Među prvima našao se i najbolji hrvatski kulturno-povijesni muzej, koji je u svečarskoj prigodi predstavio vlastito trajanje u gradu koji pomno i pozorno osluškuje. MGZ je stao pred zrcalo u kojem se ogleda Zagreb protekloga stoljeća i u njegovu sudbinu uronjeni ljudi, a posebice oni čiji je rad za Muzej bio od presudne važnosti. Aktualna izložba podsjeća na to da svijetom neprijeporno vlada *vrijeme* i da priče koje čine jedan život treba ispričati dalje, kako bismo ih spasili od nepovrata. Definišući zadatke Muzeja, Gjuro Szabo zapisao je 1930. da on ima »prikupiti sve, što osvjetljuje prošlost Zagreba od davnine pa vodi do sadašnjice, te urediti sve tako da objekti uzmognu i prozboriti, prozboriti svojim govorom barem onima, koji imaju dar, da čuju.« Muzealcima iz Opatičke (napose autorici *Stoljetnice* Željki Kolveshi sa suradnicima) i ovoga je puta pošlo za rukom protumačiti široj publici o čemu govore raznovrsni predmeti – rijetki i svakodnevni, umjetnički i *obični*.

Sjeća li se itko jednoga od prvih litografa, ili prve papirnice u Zagrebu? Kojoj je gornjogradskoj gostionici 1938. u novinama objavljen nekrolog? Tko je u gradu posjedovao klizaljke s neuobičajenim pojačanjima i *žnirancima* od padobranskoga užeta? Kako izgleda kompot u staklenoj *dunstaffi* koji je ukuhan 1939. za crne dane (pa pomno čuvan za još crnje) i u kakvoj su vezi zagrebačka Petrova bolnica s putnim kovčegom u kojem je pribor za jelo i automarke Buick iz sredine dvadesetih godina prošloga stoljeća? Izložba *pod gredama* daje mnoštvo iznenađujućih odgovora posjetitelju koji zna slušati.

Obilježavanje stote obljetnice konceptijski zahvaća čitav raspoloživi prostor MGZ-a. Sadržajan i do detalja osmišljen dijalog s publikom odvija se na trima razinama. Prva u ulaznom dijelu obuhvaća presnimke novinskih članaka o Muzeju objavljene u proteklih stotinu godina. Na drugoj se razini stalni postav uključuje u obljetničarsku izložbu isticanjem objekata koji su u Muzeju od njegova osnutka posebno dizajnerskim legendama. Glavna izložba, naslova duga kao stoljeće, čini treću razinu projekta i postavljena je u izložbenoj dvorani MGZ-a, dakle, ispod greda. Sastoji se od dva dijela: *Muzej grada Zagreba tijekom XX. stoljeća* i *Uz 100-godišnjicu Muzeja grada Zagreba – Nepoznanice*. Vremeplov sa zajedničkim nazivnikom *mjesta – osobe – kontekst* pripovijeda o povijesti muzeja i rastu njegova fundusa, o osobnostima ravnatelja i uvjetima u kojima su djelovali.

Gradnja Vladine palače, 21. 7. 1908.

Svjetla velegrada Zagrebu su zasjele 1907: Bernard Kastl otvorio je elegantnu kavnu Corso u Ilici, ustoličena je i *gradska munjara*, a zagrebačke javne i privatne prostore okupalo je električno svjetlo. Prve su žarulje sinule i s brvana novootvorene Gradske knjižnice, mjesta na kojemu se, kako su početkom prosinca 1907. pisale »Novosti«, »davna prošlost glavnoga grada združila sa sadašnjošću«. Komadić najnovijega Zagreba u Kuli nad Kamenitim vratima činio je tada tek utemeljen Gradski muzej – danas najzagrebačkiji od svih zagrebačkih muzeja i stogodišnji *čuvar vremena* (jasno, i onoga Kuzmina i Cicova). Kamenita su vrata spašena od rušenja zaslugom Družbe Braće hrvatskog Zmaja, koja je potom od Gradskoga poglavarstva za svoje sjedište dobila prostor u kojem je osnovala Muzej. Veliki meštar Družbe, Emilij pl. Laszowski, gotovo dva desetljeća jedini namještenik, kustos i ravnatelj Muzeja, trudio se ispuniti dodijeljenih 96 četvornih metara Zagrebu na čast i održati na životu muzej koji je isprva otvaran samo na zahtjev. Osim fotografija svakodnevice s utišana Gornjega grada i javnih priredbi u žamoru Donjeg, izložba donosi prikaz opširna i predana rada ravnatelja koji je izradio prvi stručni inventar i kartoteku Muzeja slobodnog i kraljevskog grada Zagreba.

O prva dva desetljeća postojanja Muzeja nije poznata ni jedna fotografska zabilješka. Iako je Marija Jurić Zagorka 1919. u članku *Svetinje grada Zagreba* pisala kako uske i malene sobice Muzeja *sadržavaju bezbroj svetih uspomena davne stare historije našega grada*, Zagrepčani su prema njima ostali prilično ravnodušni. Tek kad je potkraj 1925. priredena *Kulturno-historijska izložba grada Zagreba* u povodu

obilježavanja tisućite godišnjice Hrvatskog kraljevstva u kojoj je Muzej sudjelovao, a Emilij pl. Laszowski uspostavio suradnju s budućim ravnateljem Gjurom Szabom i Ljubom Babićem, glas o Muzeju dospio je do publike. Vladimir Lunaček, urednik i feljtonist u tadašnjem »Obzoru«, izložbu je proglasio svijetlim primjerom za budućnost. Njegov je lik zabilježen karikaturom Pjera Križanića iz 1921, koja je dosad u privatnom vlasništvu bila skrivena od stručne i šire kulturne javnosti. Riječ je samo o jednom u nizu novih otkupa MGZ-a iz 2007. predstavljenih u povodu velike obljetnice.

Preseljenje u prizemlje Umjetničkoga paviljona i svečano otvaranje 14. kolovoza 1926. Muzeju je donijelo mogućnost otvaranja stalna postava i uspostavu radnog vremena za posjetitelje. Istodobno se prvi put pokazala i potreba za natpisnim pločama (primjerice, s natpisom

Zabranjeno dirati predmete), koje su danas duhovito uklopljene među izložke *Stoljetnice*. Nastupila je *Szabova era*, 1928. upravu Muzeja preuzelo je Gradsko poglavarstvo, a donesen je i prvi Statut kojim je ustanovljen i današnji službeni naziv – Muzej grada Zagreba. Pomoću citata iz različitih tekstova ostvaren je prikaz teoretskoga i praktičnoga muzejskoga rada,

dok predmeti i fotografije bilježe tog, kako stoji u diplomi koju je Szabu 1935. uručilo Društvo Zagrepčana, »vjernog čuvara svijetlih uspomena i starina bijelog hrvatskog našeg Zagreba« osobno: Szabo u društvu žena, Szabo s glancericom podova, Szabo s nasljednikom na mjestu ravnatelja Muzeja... Koliko slojevit izložba zahvaća u tkivo i život matične ustanove pokazuje i sljedeći primjer: Szabo je osnovao muzejsku fototeku i strpljivo je dokumentirao Zagreb vlastita vremena. Ono što fotografirajući nije uvažio kao muzejski predmet danas upravo u toj funkciji stoji uz njegove snimke. Odmah do fotografije *Bebe na suncu* koja prikazuje promenu djece u kolicima na Kazališnome trgu, stoji dječja, takozvana *federovana* kolica s niklanim blatobranima i *štosdemferom*, zadnji krik mode tridesetih godina 20. stoljeća.

Ratne su četrdesete godine muzeju ponovno donijele život mimo očiju posjetitelja, ali i još jedno preseljenje. Ulica je pritom bila prava, ali ne i kućni broj – ulogu prijelaznoga domicila odigrala je barokna plemićka palača iz sredine 18. stoljeća u Opatičkoj 8. Kad je u njoj u ožujku 1946. otvoren još jedan stalni postav, otvaranju je prisustvovao i Emilij pl. Laszowski. Dokumenti svjedoče o tome da se i četrdeset godina od utemeljenja brinu o skupljanje predmeta u korist Muzeja – jedna od konstanti MGZ-a, sve do današnjih dana, očito su i odani muzealci. Već početkom 1947. Muzej je useljen u bivši samostan klarisa u Opatičkoj 20, gdje se trajno skrasi. Kustos, a zatim i prvi (i do danas najdugovječiji) ravnatelj muzeja na njegovoj stalnoj adresi, Franjo Buntak, vodio je detaljan *Dnevnik rada*,

tek nedavno pronaden u muzejskome arhivu. Na njemu se temelji prikaz Buntakova djelovanja i njegove osobnosti.

Nakon što je četrdesetu obljetnicu postojanja obilježio u stalnome prebivalištu i nakon desetljeća u kojima je njegova opća recepcija bila neprimjerena – o tome svjedoči i otvaranje stalnoga postava u suradnji s Leljom Dobronić i Mijom Biščanom studenoga 1949. s kojeg nema fotografskih zabilješki – povijest Muzeja počela je bilježiti strmu uzlaznu liniju. Tek kad ga je omiljeni zagrebački načelnik Veco Holjevac otpočeo pokroviteljski pratiti, obljetničarske su svečanosti postale dostojanstvenije i primjerenije značenju muzeja. Tako je 1. listopada 1957. priredena svečana proslava pedesete godišnjice utemeljenja u gradskoj palači Dverce, dokumentirana serijom fotografija. Od 1961. četiri se desetljeća za bilježenje svih muzejskih zbivanja brinu službeni fotograf Jozo Vranić, na što podsjeća muzejski vremeplov na fotografijama do 1973. Prvi prilog Radio-televizije Zagreb o muzeju emitiran je 1964: na izložbi je moguće pregledati izbor TV-priloga nastalih do 1977. u obliku DVD-presnimki iz arhiva Hrvatske televizije. Uz šezdesetu obljetnicu, koja je zapamćena i po drskoj krađi umjetnina sa sretnim završetkom, promoviran je prvi dizajnirani zaštitni znak Muzeja autora Jože Ladovića, koji je (riječ je o još jednom muzejskom kontinuitetu) rabljen punih trideset

godina. O sedamdesetogodišnjici utemeljenja otvoren je novi stalni postav, ususret osamdesetog najavljena je obnova i osuvremenjivanje Muzeja, u čast devedesetog posao je dovršen i otvoren je novi, šesti stalni postav. Tek potkraj stoljeća koje ga je stvorilo Muzej je dobio zasluženu pažnju – u obnovljenu ruhu, u primjerenu prostoru sa svim dostignućima suvremene muzeološke tehnologije, spreman za brojne nagrade i priznanja koje je u prošleme desetljeću primio.

U *Nepoznanice* kao drugi dio izložbe, podijeljen prema temama *Svjedoci zagrebačkog svakodnevlja*, *Dječji svijet*, *Kurioziteti* / *Zanimljivosti* i *Arheologijom do novih vizura grada*, uključeni su do danas neizlagani, tek nabavljeni predmeti, ili pak oni čije su priče zaboravljene. Neki od izložaka u ovoj skupini odstupaju od tradicionalna poimanja muzejskih vrednota, a upravo ih to, u kombinaciji s duhovitim dosjetkama autora likovnog i prostornog oblikovanja izložbe Željka Kovačića, čini posebno privlačnim. Ulični automati iz 1930-ih, od kojih je jedan u funkciji i izbacuje prigodan slatkiš, leci kojima se cijenjeni obrtnik Rudolf Klinc obraćao mušterijama nudeći im najkvalitetnije trajne ondulacije («Ako ne drži, vraćamo novac»), zagrebačka modna scena od pedesetih do sedamdesetih kojom su vladali krojački saloni Tilde Stepinski i Žuži Jelinek, dječje stolice-hranilice-kahlice (*all in one*) stare osamdesetak godina, ostarjeli Barbie i Ken te prvi trgovci arheološkoga djelovanja Muzeja samo su djelić prikazanoga u kanjonski vrludavu postavu kojom dominiraju ploče usječene jedna u drugu u bojama iz znaka MGZ-a.

Simbioza Zagreba i Muzeja, a o tome svjedoči i *Stoljetnica* sama, postaje sve prisnijom i trajnijom: palača u Dmetrovj 7 postat će u budućnosti Muzej donacija. »Ali napredak Gradskog muzeja u Zagrebu ne odvisi samo o muzejskim radnicima, već i o onoj publici, za koju je muzej stvoren, od Zagrepčana samih!«, pisao je 1928. Gjuro Szabo.

Osamdeset godina poslije očekujemo posljednji vikend prije fašnika i već tradicionalne MGZ-ove *Žive slike*, u nadi da će uspon do potkrovnih visina kompleksa u Opatičkoj 20/22, u ime vjernih čuvara vremena, savladati što veći broj posjetitelja.

Libuše Jirsak